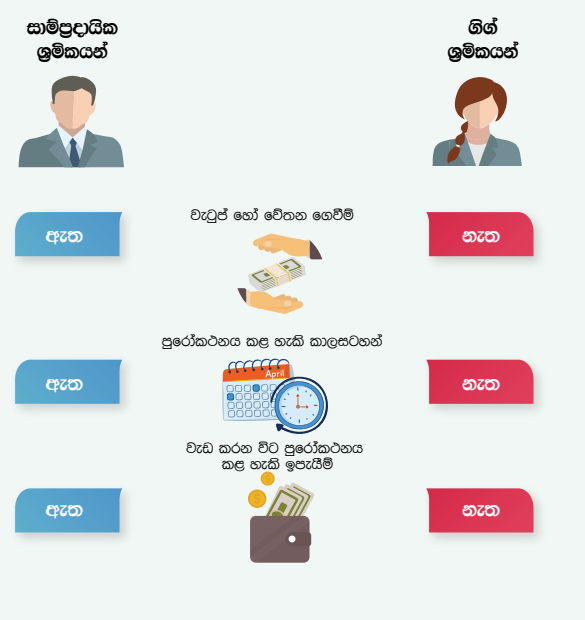

ගිග් ආර්ථිකයේ නැගී ඒම සහ ඒ හා බැඳුණු අභියෝග

ගිග් ආර්ථිකය¹ (gig economy) යනුවෙන් පුළුල් ලෙස අදහස් කරන්නේ සේවා යෝජකයා සහ සේවා දායකයා අතර සාම්ප්‍රදායික සේවා සැකැස්මට වෙනස්ව ග්‍රම වෙළඳපොළේ නිදහස් ශ්‍රමිකයන් (freelancer) හෝ ස්වාධීන කොන්ත්‍රාත්කරුවන් (“ගිග් ශ්‍රමිකයන්”) බහුලව සිටින ආර්ථිකයකි (රූප සටහන වි.ස. 5.1). ගිග් ක්‍රියාකාරකම් සඳහා වඩාත් පොදු උදාහරණ වන්නේ වාහන කුලී පදනම මත භාවිතය² (ride-sharing) සහ පුද්ගලයෙකුගෙන් පුද්ගලයෙකුට (Peer-to-peer (P2P) නවාතැන් සැපයීම³ වන නමුත් පුද්ගලයෙකුගෙන් පුද්ගලයෙකුට (P2P) සපයන ඕනෑම සේවාවක් සහ අන්තර්ජාල වේදිකා (Platforms) හරහා සෘජුවම නිදහස් ශ්‍රමිකයන් සපයන ඕනෑම සේවාවක් ගිග් ආර්ථිකයේ පුළුල් නිර්වචනය තුළට අන්තර්ගත විය හැක. කෙසේ වෙතත්, ගිග් ආර්ථිකය ග්‍රම වෙළඳපොළට නව මුහුණුවරක් ගෙන එමින් ලෝක ආර්ථික වර්ධනයට දායකවීම පමණක් නොව, නියාමන පරිසරය මෙන්ම ආර්ථික වර්ධනය සහ සේවා නියුක්තිය වැනි සාර්ව ආර්ථික දත්ත රැස්කිරීම කෙරෙහි ද අභියෝගයක්ව පවතී.

රූප සටහන වි.ස. 5.1

ගිග් ශ්‍රමිකයන් සහ සාම්ප්‍රදායික ශ්‍රමිකයන් අතර අභියෝග වෙනස්කම්

1 ගිග් ආර්ථිකයට අන්තර්ජාල “වේදිකා ආර්ථිකය” (platform economy), “හවුල් ආර්ථිකය” (sharing economy) හෝ “ඉල්ලුම පදනම් කරගත් ආර්ථිකය” (on-demand economy) වැනි පද ද භාවිතා වේ.
 2 අවශ්‍යතාවය අනුව මෝටර් රථ හෝ ට්‍රක් රථ වැනි වාහන කුලී පදනම මත සැපයීම
 3 කාමරයක් හෝ සම්පූර්ණ නිවසම/මහල් නිවාසයක් වැනි නවාතැන් පහසුකම් පුද්ගලයෙකු තවත් පුද්ගලයෙකුට සැපයීම

ඩිජිටල් තාක්ෂණය උපයෝගී කර ගැනීමත් සමග නම්‍යශීලී බවක් ඇති කරමින් සහ සේවාලාභීන් සහ ශ්‍රමිකයන් අතර තොරතුරු අසමමිතිය අවම කරමින් ගිග් ආර්ථිකය, පවත්නා සේවා සැපයුම් මාර්ග වෙනස් කිරීමට ලක් කර ඇත. සේවාලාභීන් හට තමන්ගේම කාර්ය මණ්ඩලයක් නඩත්තු කරනවා වෙනුවට ඩිජිටල් වේදිකා හරහා අවශ්‍යතාව පරිදි ගිග් සේවා සපයන්නන්ගෙන් සේවා ලබා ගැනීමට හැකි වීමෙන් ඔවුන්ගේ වැටුප් වියදම් නම්‍යශීලී කර ගත හැක. ඉපැයීම් පිළිබඳව මෙන්ම වැඩ කරන වේලාව සම්බන්ධව පවත්නා නම්‍යශීලී බව නිසා රැකියාව සහ පෞද්ගලික ජීවිතය සමතුලිතව වඩාත් හොඳින් පවත්වා ගැනීමට හැකි වීම හේතුවෙන් සේවා සපයන්නන් ද ගිග් ආශ්‍රිත රැකියාවලට වැඩි කැමැත්තක් දක්වයි (රූප සටහන වි.ස. 5.2). තවද, ඩිජිටල් වේදිකා, විශේෂයෙන්ම සේවා සපයන්නා සහ සේවාලාභීන් ක්ෂණිකව සම්බන්ධ කෙරෙන ජංගම දුරකථන යෙදුම් මගින්, සේවා සපයන්නන්ට ප්‍රශස්ත කාර්යයන් ප්‍රමාණයක් සිදු කිරීමට සහ බොහෝ තරගකාරී මිල ගණන් යටතේ සේවාවන් ලබා දීමට අවකාශ සලසයි. එපමණක් නොව, ඩිජිටල් වේදිකා මගින් දැනට නිත්‍ය රැකියාවල නියුතු ශ්‍රමිකයන්ට ද අර්ධකාලීන පදනමින් අමතර ආදායම් මාර්ගයක් ඇතිකර ගැනීමට පහසුකම් සපයයි.

මෙලෙස වඩාත් ජනප්‍රිය වෙමින් පවතින ගිග් ආර්ථිකය මගින් නව ආර්ථික ඉඩප්‍රස්ථා විවර කරනු ලැබූ ද, නියාමන පරිසරය, රජයේ ආදායම් එකතු කිරීම මෙන්ම විශේෂයෙන් නිල සංඛ්‍යාලේඛන සම්පාදනය කිරීම ආදී කටයුතු වලදී අභියෝගයක්ව පවතී.

සේවක අයිතිවාසිකම් සහ සුභසාධනය ආරක්ෂා කිරීමේ අරමුණින් පවත්නා රෙගුලාසි බොහෝවිට කිසියම් ආයතනයක සේවයේ යොදවා ඇති පුද්ගලයන් ඉලක්ක කරගෙන පැවතීමත් එමගින් ගිග් ශ්‍රමිකයන් ප්‍රමාණවත් ලෙස ආවරණය නොවීමට ඇති ඉඩකඩක් හේතුවෙන්, වැඩි වැඩියෙන් ජනප්‍රිය වන ගිග් ආර්ථිකය හමුවේ එවැනි රෙගුලාසි විවේචනයට ලක්ව ඇති අතර, එම රෙගුලාසි නැවත සලකා බැලීමේ අවශ්‍යතාවයක් පැනනැගී ඇත. යම්කිසි රටක සිට ලොව පුරා ක්‍රියාත්මක වන ගිග් වේදිකා, සත්කාරක රටවල ව්‍යාපාරයක් ලෙස ලියාපදිංචිව ක්‍රියාත්මක නොවන හෙයින් එම රටවල බදු ක්‍රමය සහ නියාමනය යටතේ හසුකරගැනීම දුෂ්කරය. නමුත්, දේශීයව සැකසූ ගිග් වේදිකා නියාමනයට ලක් වන අතර දේශීය බදු ගෙවීම් සඳහා බැඳී සිටී. මෙබදු පසුබිමක් තුළ දේශීය ක්‍රියාකාරුවන් සඳහා සම වෙළඳපොළ අවස්ථා සහතික නොවනු ඇත.

ගිග් ආර්ථිකයේ නැගී ඒම, ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම් මැනීමේ සහ ග්‍රම බලකාය පිළිබඳ සංඛ්‍යාලේඛන සකස් කිරීමේ සාම්ප්‍රදායික ක්‍රමවේදයන් කෙරෙහි අභියෝග රාශියක්

ගිණි ආර්ථික කටයුතුවල නිරත වීමට හේතු

නිර්මාණය කර තිබේ. ශ්‍රම වෙළඳපොළ සමීක්ෂණ මගින් ගිණි ස්වභාවයේ රැකියාවල නිරත වීම පිළිබඳ සීමිත තොරතුරු පමණක් සපයන බැවින් ගිණි සේවා සපයන්නන් ශ්‍රම වෙළඳපොළ සංඛ්‍යාලේඛනවල නිසි පරිදි ඇතුළත් නොවේ (Bean, 2016). සමීක්ෂණ මගින් එවැනි දත්ත රැස් කරනු ලැබුව ද, ගිණි ස්වභාවයේ රැකියා සැකසී ඇති ආකාරය අනුව ප්‍රාථමික රැකියාවට අමතරව ගිණි ආර්ථික කටයුතුවල නිරත වන විට සංඛ්‍යාලේඛනවල ද්වි ගණන හෝ බහු ගණන දෝෂ ඇති විය හැකිය.⁴

ගිණි ආර්ථිකය නිසි පරිදි ආවරණය නොවීම හේතුවෙන් ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම් අවතක්සේරු විය හැකි බවට ජාතික ගිණුම් සම්පාදකයින් ද විවේචනයට ලක්ව ඇත. නිෂ්පාදන ප්‍රවේශය සලකා බැලීමේ දී, ජාතික ගිණුම් ඇස්තමේන්තු අවතක්සේරු වීම මූලික වශයෙන්ම සිදු විය හැක්කේ ගිණි ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම්වල විශාලත්වය පිළිබඳ දත්ත නොමැති වීම හේතුවෙනි. තවද, පවත්නා සම්පත් ගිණි ආර්ථිකය යටතේ වැඩි වශයෙන් උපයෝජනය කිරීමෙන් උපයන ලද අමතර ආදායම, නිල ඇස්තමේන්තුවල සම්පූර්ණයෙන් ඇතුළත් නොවීමට ද ඉඩ ඇත. නිදසුනක් වශයෙන්, සංචාරකයෙකු සඳහා නිවසක කාමරයක් කුලියට දීම හෝ ඩිජිටල් වේදිකා භරණා තමන්ගේ වාහනයක් කුලියට දීම ආර්ථිකයට අමතර වටිනාකමක් එක්කරන නමුත්

එවැනි ක්‍රියාකාරකම්වලින් ජනනය වන එකතු කළ අගය තක්සේරු කිරීමට නිසි තොරතුරු මූලාශ්‍රයන් නොමැතිවීම දැක්විය හැක. එමෙන්ම, ස්ථාවර මිල යටතේ (මූර්ත) එකතු කළ අගය තක්සේරු කිරීම සඳහා අවධානයෙන් භාවිතා කිරීම ජාතික ආදායම් ගිණුම්කරණයේ දී සාමාන්‍යයෙන් සිදු වේ. මෙහිදී නාමික අගයන්ගෙන් මූර්ත අගයන් ලබා ගැනීම සඳහා සංඛ්‍යාලේඛන නිලධාරීන් විසින් අවධානයෙන් ලෙස මිල දර්ශක භාවිතා කරයි. කෙසේ වෙතත්, ගිණි ආර්ථික වේදිකාවල පිරිනමන මිල ගණන් වෙනත් මිල ගණන්වලට වඩා සැලකිය යුතු තරම් ලාභදායී නමුත් ඒවා නිල මිල දර්ශකවල නිසි ලෙස පිළිබිඹු නොවිය හැකිය (Bean, 2016). ඒ අනුව, මෙම නිල මිල දර්ශක අධිතක්සේරු වීමට ඉඩ ඇත. එවැනි මිල දර්ශක භාවිතා කරමින් ඇස්තමේන්තු කරනු ලබන ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම්වල මූර්ත එකතු කළ අගය අවතක්සේරු වනු ඇත. එපමණක් නොව, ගිණි ආර්ථිකයක් තුළ භාවිතා වන වත්කම් ජාතික ගිණුම්වල වියදම් වර්ගීකරණය ද සංකීර්ණ කරයි. නිදසුනක් වශයෙන්, පුද්ගලික භාවිතය සඳහා මෝටර් රථයක් මිලදී ගැනීම ගෘහස්ථ පරිභෝජන වියදමක් ලෙස සලකන අතර, කුලියට දීමේ අරමුණින් මෝටර් රථ මිලදී ගැනීම ආයෝජනයක් ලෙස සැලකේ. කෙසේ වෙතත්, මෝටර් රථයක් පුද්ගලික භාවිතය සඳහා මිල දී ගෙන එය ගිණි ආර්ථිකයක් තුළ කුලියට දීම සඳහා යෙදවීමෙන් ආදායම් උත්පාදනය කරන විට, ආයෝජන වියදම් සහ පරිභෝජන වියදම් වෙන් කර තක්සේරු කිරීම දුෂ්කර වේ. මෙය බොහෝ දුරට ආයෝජන වියදම් අවතක්සේරු වීමට හේතු වේ (Bean, 2016).

4 Zainudeen (2019) විසින් උපුටා දක්වන ලද පරිදි, Katz and Krueger (2019) 2015 දී ඇස්තමේන්තු කර ඇත්තේ 2005-2015 අතර කාලයේ ඇමරිකා එක්සත් ජනපදයේ ගිණි රැකියා නියුක්තියේ වර්ධනය 5% ලෙසය. පසුව එය 1-2% දක්වා සංශෝධනය කරන ලදී. මෙලෙස මුල් ඇස්තමේන්තු අධිතක්සේරු වීමට එක් හේතුවක් ලෙස දක්වා ඇත්තේ සමීක්ෂණවල දී එක් පුද්ගලයෙකු රැකියා කිහිපයක නිරත වීම නිසි පරිදි හඳුනා නොගැනීමයි.

භාවිතයේ ඇති සාම්ප්‍රදායික දත්ත ප්‍රභවයන් සහ ක්‍රමවේදයන් ගිණුම් ආර්ථිකයක් තුළ ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම් නිවැරදිව තක්සේරු කිරීමට ප්‍රමාණවත් නොවන බැවින්, සංඛ්‍යාලේඛන නිලධාරීන් සහ ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයින් ගිණුම් ආර්ථිකයේ බලපෑම සහ දායකත්වය වඩාත් හොඳින් පිළිබිඹු කෙරෙන දත්ත ප්‍රභවයන් සහ දර්ශක සම්බන්ධව අධ්‍යයනය කළ යුතුය. මෙම ගැටලුව විසඳීමේ දී කැනඩාව වැනි දියුණු රටවල් “ස්වයං රැකියා නියුක්තිකයන්ගේ බදු වාර්තා” (Jeon et al, 2019) භාවිතා කරමින් ගිණුම් ආදායම් දත්ත යම් ප්‍රමාණයකට ග්‍රහණය කර ගැනීමට සමත් වී ඇත. තවද, බහු රැකියා ආදායම් හැකි පමණ ආවරණය වන පරිදි හොඳින් ව්‍යුහගත ගෘහස්ත සමීක්ෂණයක් මගින් ගිණුම් ආර්ථික කටයුතුවලින් උපයන ආදායම ග්‍රහණය කර ගත හැකිය. තවද, විශේෂයෙන් ඩිජිටල් ගිණුම් වේදිකා කිහිපයක් පමණක් වෙළඳපොළේ ආධිපත්‍යය දරන තත්වයක් තුළ, ගිණුම් සේවා සපයන්නන්ට පහසුකම් සපයන මෙවන් වේදිකා ඉතා වැදගත් දත්ත ප්‍රභවයක් විය හැකිය.

ශ්‍රී ලංකාව තුළ ද ඩිජිටල් වේදිකා මත පදනම් වූ වාහන කුලී පදනම යටතේ ලබා දීම සහ නවාතැන් පහසුකම් සැපයීමේ සේවා වැනි ගිණුම් ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම් මෑත වසරවලදී ජනප්‍රිය වෙමින් පවතී. බස්නාහිර පළාතේ සහ අනෙකුත් නාගරික හා අර්ධ නාගරික ප්‍රදේශවල වෙසෙන සැලකිය යුතු පිරිසක් දැනටමත්, මෝටර් රථයක් හෝ ට්‍රැක් රථයක් කුලියට ගැනීම සඳහා මාර්ගයේ රැඳී සිටීම වෙනුවට ජංගම දුරකථන යෙදුම් (ඩිජිටල් වේදිකා) භාවිතා කරති. කාලයාගේ ඇවැමෙන් ගිණුම් ආර්ථිකය ක්‍රමයෙන් ග්‍රාමීය ප්‍රජාව වෙත ද ළඟා වනු ඇති අතර ගොවිපළ යන්ත්‍රෝපකරණ කුලියට

ගැනීම වැනි කටයුතු ද ඇතුළත් වන පරිදි ගිණුම් ක්‍රියාකාරකම් තවදුරටත් පුළුල් වීමට විශාල අවකාශයක් පවතී. මෙවන් පසුබිමක් තුළ නිල සංඛ්‍යාලේඛන තුළට ගිණුම් ක්‍රියාකාරකම් ග්‍රහණය කර ගැනීමේ වැදගත්කම සැලකිල්ලට ගනිමින් ශ්‍රී ලංකාවේ නිල සංඛ්‍යාලේඛන සම්පාදකයින් ගිණුම් ආර්ථිකය තක්සේරු කිරීම සඳහා විකල්ප ක්‍රමවේද සොයා ගැනීම පිළිබඳව කටයුතු කරමින් සිටී. කෙසේ වෙතත්, ගිණුම් ආර්ථිකයේ විශාලත්වය සහ ශ්‍රී ලංකා ආර්ථිකයට එමගින් වන බලපෑම අවබෝධ කර ගැනීමට විශ්වාසදායක දත්ත ලබා ගැනීම තවදුරටත් අභියෝගයක්ව පවතී. ගිණුම් ආර්ථිකයේ ප්‍රමාණය රටකින් රටකට වෙනස් විය හැකිය. දියුණු ආර්ථිකයක එය ශ්‍රී ලංකාව වැනි සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටකට වඩා සැලකිය යුතු තරම් විශාල විය හැකිය. කෙසේ වෙතත්, ඩිජිටල්කරණය වූ ලෝකය තුළ වේගයෙන් වර්ධනය වන ක්ෂේත්‍රයන් වන ගිණුම් ආර්ථිකය පිළිබඳව අධ්‍යයනය කිරීම අවශ්‍යයෙන්ම වැදගත් වේ.

මූලාශ්‍ර

- 1 Bean, C. (2016) *Independent review of UK economic statistics*. [online]. Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/507081/2904936_Bean_Review_Web_Accessible.pdf
- 2 Jeon, S.H, Liu, H., and Ostrovsky, Y. (2019) *Measuring the gig economy in Canada using administrative data*. [online] Available at: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/11f0019m/11f0019m2019025-eng.htm>
- 3 Schwellnus, C., Geva, C., Pak, M. and Veiel, R. (2019) *Gig economy platforms: boon or bane?*. [online] Available at: https://pdfs.semanticscholar.org/2f82/18abf1aa01928992196673facadec331f187.pdf?_ga=2.167602622.1268294441.1585380972-1588165493.1585380972
- 4 Zainudeen, A. (2019) *Problems with quantifying the gig economy*. [online] Available at: <https://lirneasia.net/2019/02/problems-with-quantifying-the-gig-economy>